

Samarbeidsrutine for transport av pasienter med psykisk lidelse i luftambulanse

Denne samarbeidsrutinen er utarbeidet av en tverrfaglig sammensatt gruppe med representanter fra brukere, spesialisthelsetjenesten, politiet og ambulanseflyoperatøren. Samarbeidsrutinen er omforent mellom de ulike aktørene.

Samarbeidsrutinen er ment å tydeliggjøre roller og ansvar for aktørene som er involvert i pasientforløpet når det er nødvendig å transportere en pasient med ambulansefly.

Rutinen omhandler:

Pasienter i psykisk helsevern, herunder med alvorlig psykisk utviklingshemming eller demens som ved behov for tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern skal transporteres med luftambulanse for døgnopphold i institusjon som er godkjent for disse formålene.

Rutinen gjelder for:

Rekvirerende/ innleggende lege, lokal AMK, medisinsk koordinering ambulansefly (MKA), flykoordineringssentralen (FKS), kvalifiserte ledsagere, annet følgepersonell, ambulanseflybesetning, politiet, kommunehelsetjenesten og psykisk helsevern.

Godkjent og gyldig fra 01.10.2023

1. Bakgrunn

Akutte psykiske lidelser inngår i akuttmedisin på lik linje med akutte somatiske lidelser og skader. Kommunene og helseforetakene har ansvar for i fellesskap å yte slike pasienter helsetjenester, herunder ambulansetjenester, i henhold til deres behov. Denne samarbeidsrutinen har som hensikt å sikre at pasienter med psykisk lidelse og som skal transporteres med luftambulanse, får et likverdig, forsvarlig og verdig behandlingstilbud, samtidig som flysikkerheten ivaretas under transport.

2. Ansvarsforhold

Ansvarsforholdene er regulert i lover, forskrifter og rundskriv fra aktuelle myndighetsorganer (se referanser). Helsetjenesten har et kontinuerlig ansvar overfor pasienten og kan i utgangspunktet ikke overlate pasienten til politiet alene. Spesialisthelsetjenesten har ansvar for å etablere kvalifisert

ledsagertjeneste. Politiet har etter en nødvendighetsvurdering foretatt av ansvarlig helsepersonell, ansvar for å bistå helsetjenesten ved bistandsanmodninger.

Inntil tvungent psykisk helsevern er etablert i institusjon som er godkjent for dette etter psykisk helsevernloven, er det bare politiet som har anledning til å utøve fysisk makt overfor pasienten, dersom det ikke foreligger en nødrettssituasjon. Det vises videre til IS 5- 2012 Rundskriv fra Helsedirektoratet «*Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke- oppgaver og samarbeid*» for utdyping. Dette rundskrivet er under revisjon med planlagt ferdigstillelse juli 2023.

Kommunehelsetjenesten skal gi nødvendig helsehjelp til alle som oppholder seg i kommunen, og spesialisthelsetjenesten har et veiledningsansvar overfor kommunehelsetjenesten. Spesialisthelsetjenesten har ansvar for prehospitale tjenester. Fartøysjef på ambulanseflyet har ansvar for sikkerheten i luftfartøyet.

Partenes ansvar og oppgaver er utdypet i pkt. 4.

3. Retningslinjer for bruk av luftambulanse

Luftambulanse kan rekvireres når det foreligger sykdom eller skade som krever rask kvalifisert akuttmedisinsk behandling og transport, hvor bruk av ambulansebil eller ambulansebåt ikke anses som forsvarlig. Luftambulanse kan også rekvireres i situasjoner hvor tidsfaktoren ikke er avgjørende, men hvor det av hensyn til pasientens tilstand ikke anses hensiktsmessig å anvende bil- og/eller båtambulanse.

Transport av pasienter med psykisk lidelse skal bestilles av henvisende/innleggende lege, eller annet helsepersonell på vegne av lege, gjennom lokal AMK-sentral. Valg av transportmåte skal skje i samråd med involverte AMK-sentraler. Ved bruk av luftambulanse, skal primært ambulansefly benyttes. Legen skal gjøre en vurdering av pasientens tilstand med tanke på risiko for uro/utagering og behov for fysisk maktbruk under transporten (ref. pkt. 5). Henvisende/innleggende lege vurderer og gir råd om det er behov for ledsagere utover luftambulansetjenestens faste besetning for å sikre forsvarlig omsorg og behandling.

Flysikkerhet skal alltid ivaretas. Dette innebærer bistand fra kvalifiserte ledsagere for å transportere pasienter som skal vurderes, eller innlegges på tvang. Annet følgepersonell som eksempelvis daglige ledsagere med kjennskap til pasienter med utviklingshemming, kan brukes som ledsagere der det er behov for det.

Politi skal ikke bistå under luftambulansetransport med mindre risikovurderingen som er utført av inneleggende lege, tilsier at det er et behov. Risikovurdering for ambulanseflytransport tilpasset prehospitale tjenester anbefales benyttet. AMK- sentralene skal ha oversikt over de til enhver tid gjeldende ledsagerordninger i sine distrikt.

Luftambulansens fartøysjef kan i henhold til Lov om luftfart avvise pasienten og/eller bagasje av sikkerhetsmessige grunner. Flybesetningen gjør ofte en felles vurdering.

4. Samarbeidende aktørers ansvar og oppgaver

Samtlige har ansvar for å dokumentere egen virksomhet.

Henvisende/innleggende lege

ANSVAR

- Behandlingsansvar for pasienten inntil annet helsepersonell overtar ansvaret.
- Beslutningsansvar vedrørende innleggelse.
- Avklare følgebehov under transport etter en risikovurdering av «nå»-situasjonen, herunder om det skal anmodes om bistand fra kvalifiserte ledsagere eller politi. Skriftlig anmodning om politifølge rettes til aktuell operasjonssentral. Nasjonalt bistandsanmodningsskjema benyttes.

OPPGAVER

- Kontakte vakthavende lege/inntaksansvarlig spesialist ved aktuell psykiatrisk avdeling vedrørende innleggelse.
- Kontakte lokal AMK vedrørende transport. Formidle vurdering av behovet for ekstra ledsager/politi.
- Dersom flytransport velges, bestille ambulansefly ved at lokal AMK setter opp konferansetelefon med MKA, og legen gir all nødvendig medisinsk informasjon om pasienten og den risikovurderingen som er gjort.
- I ventetiden før transporten starter, ivaretas pasienten av legevakt/kommunehelsetjenesten eller helseforetaket i henhold til lokale ordninger og avtaler.

Mottakende avdeling i psykisk helsevern

ANSVAR

- Mottaksplikt for vurdering og eventuelt innleggelse av pasient.
- Etablere tvungent psykisk helsevern når kriteriene for dette er oppfylt.
- Veiledningsansvar overfor kommunehelsetjenesten.

OPPGAVER

- Motta relevante pasientopplysninger fra henvisende/innleggende lege og fra politiet der de bistår.

- Gi henvisende/innleggende lege råd og veiledning knyttet til mulig risiko ved transport. Mottagende faglig ansvarlig skal ikke konkret drøfte vilkårene for tvungen observasjon/ tvungen vern med henvisende lege. Dette skal være to uavhengige vurderinger.

Lokal AMK-sentral

ANSVAR

- Prioritere, iverksette og følge opp ambulansetransport rekvirert av innleggende lege.

OPPGAVER

- Gjøre en vurdering av transport på riktig nivå mellom tilgjengelige ambulanse- eller syketransportressurser.
- Når ambulansflytransport velges, ivareta bestilling i henhold til Regional prosedyre for trygg ambulansflybestilling.
- Varsling av ledsagere skal gjøres ved å benytte Regionalt flytskjema for ledsager.
- Når ønsket antall ledsagere har meldt seg tilgjengelig, informere MKA. Lokal AMK og MKA avtaler så hentested for ledsagere og estimert hentetidspunkt.

Medisinsk koordinering ambulansfly (MKA)

ANSVAR

- Prioritere, iverksette og følge opp luftambulansetransport bestilt av innleggende lege gjennom lokal AMK.
- MKA setter hastegrad i tråd med regionale kriterier- øyeblikkelig hjelp haster, eller øyeblikkelig hjelp vanlig.

OPPGAVER

- I konferansetelefon med innleggende lege og lokal AMK - gi innspill om ressursituasjon og tilgjengelige ambulansfly. Tilbakemelding om når ambulansfly er tilgjengelig skal gis så snart som mulig.
- Kople opp politiet i samtalen umiddelbart etter helsefaglige vurderinger og risikovurdering tilsier at bistandsanmodning til politiet er nødvendig.
- Når avtale med ledsagerne er gjort, varsle aktuell flybesetning (fartøysjef og flysykepleier), og informere om de vurderinger som er gjort, samt når oppdraget skal iverksettes.
- Iverksette og følge opp luftambulanseoppdrag i henhold til vanlige prosedyrer.

Flykoordineringssentralen (FKS)

ANSVAR

- Avgjøre hvilken flyressurs som skal benyttes.

OPPGAVER

- Iverksette og følge opp det luftoperative ambulansflyoppdraget i henhold til vanlige prosedyrer.

Kvalifiserte ledsagere

ANSVAR

- På anmodning utføre ledsagertjeneste under ambulanseflytransporten i henhold til egen instruks PR 40031.

OPPGAVER

- Motta nødvendig informasjon fra helsetjenesten (ref. pkt. 5), og planlegge oppdraget.
- Framvise gyldig ID til flybesetningen.
- Ledsage pasient under transport og sammen med flysykepleier sørge for nødvendig omsorg og sikkerhet.

Vakthavende flybesetning (fartøysjef og flysykepleier)

ANSVAR

- Gjennomføre luftambulanseoppdrag.
- Fartøysjef har ansvar for fly, besetning og passasjerer.
- Flysykepleier har medisinsk ansvar for pasienten under transport.
- Fartøysjef har sammen med flybesetning rett til å revurdere ledsagerbehov på bakgrunn av gitte opplysninger eller i møte med pasienten.
- Fartøysjef kan avvise oppdraget av sikkerhetsmessige grunner.

OPPGAVER

- Gi innspill til gjennomføring av luftambulanseoppdraget i henhold til den informasjon som gis fra MKA og FKS, herunder sikkerhetsmessige og helsefaglige momenter.
- Ved behov for utfyllende opplysninger kan flysykepleier settes opp i konferanse direkte med henvisende/innleggende lege, og dele nødvendig informasjon med fartøysjef. Dette for å unngå at oppdrag avvises på uriktig grunnlag.
- Sjekke ID til ledsagere (politi eller kvalifiserte ledsagere) og briefe disse om oppdraget.

Politiet

ANSVAR

- På anmodning fra helsetjenesten yte helsetjenesten vern og bistand når dette vurderes nødvendig.

OPPGAVER

- Vurdere informasjon fra helsetjenesten (ref. pkt. 5), og fra egne registre om pasienten og situasjonen, og deretter ut fra risikovurdering planlegge oppdragets utførelse.
- Ledsage pasient under transport og sørge for nødvendig sikkerhet.
- I samarbeid med fartøysjef utføre sikkerhetskontroll av pasient, personell og materiell/bagasje.
- Når det er praktisk mulig, opptre i sivilt antrekk og utvise størst mulig diskresjon av hensyn til pasienten.
- Framvise gyldig politi-ID til flybesetningen.

5. Veiledning for informasjon til politiet og kvalifiserte ledsagere

Ledsagere skal ha den informasjon som er nødvendig om pasient og situasjon for å kunne planlegge sin innsats forsvarlig. Henvisende/innleggende lege skal også begrunne hvorfor ekstra ledsagere, evt. bistand fra politiet vurderes nødvendig. Se nasjonal mal for bistandsanmodning.

Følgende informasjon skal normalt gis:

- Pasientens navn og fødselsdato
- Tilstand
- Risikovurdering
- Relevant informasjon om tidligere adferd, men det er «nå»- situasjonen som skal vurderes
- Annen relevant informasjon om situasjonen, fare for seg selv eller andre?
- Begrunnelse for evt. anmodning om kvalifiserte ledsageres eller politiets bistand
- Hentested og avleveringssted
- Planlagt transportmåte og besetning/følgepersonell fra helsetjenesten
- Planlagt tid for transport
- Lokal AMK varsler politiet om bistandsbehov per telefon, og henvisende lege sender deretter skriftlig bistandsanmodning til aktuell operasjonssentral. Regionalt bistandsanmodningsskjema skal benyttes.
- Det er også vesentlig for politiet å få kunnskap om flyrute til ambulansfly, da dette har betydning for hvor politiressursene skal hentes – slik at de kommer seg raskest mulig tilbake til eget tjenestested og vakt/beredskap.

6. Ordforklaringer

AMK-sentral

Akuttmedisinsk kommunikasjonsentral. Lokal AMK-sentral koordinerer ressursene i det området pasienten befinner seg.

FKS

Luftambulansetjenesten HF flykoordineringssentral. FKS utøver den operative koordineringen av luftambulanseressursene, og tilrettelegger for at ressursene blir benyttet på en mest mulig sikker og effektiv måte i samarbeid med operatør og helseforetak. FKS mottar oppdragene fra de ulike MKA og velger hensiktsmessig ressurs utfra et helhetsbilde som inkl. hastegrad, beredskap, tekniske forhold, vær, forhold ved lufthavner osv.

MKA

Medisinsk koordinering ambulansfly. AMK-sentral som utreder og forbereder den medisinske delen av et ambulansflyoppdrag (AMK Tromsø, Flybestilling Lørenskog).

Kvalifiserte ledsagere

Personell fra kommunehelsetjeneste eller helseforetak (sykehus/ambulanse) som har gjennomgått standardisert opplæring og blitt godkjent som ledsager. Er ikke i vakt, men kan tilkalles på frivillig basis.

Referanser

- Lov om luftfart, kap. VI
- Lov om politiet, § 2 nr. 5
- Lov om helsepersonell, §§ 4, 5, 21, 23, 31
- Lov om pasient- og brukerrettigheter, kap. 2
- Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern, kap. 3
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, §§ 3-1, 3-2, 3-2a
- Lov om spesialisthelsetjenesten §§ 2-1a, 3-1
- Akuttmedisinforskriften kap. 2 og 3
- Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid. Rundskriv Politidirektoratet 2012/007 og Helsedirektoratet IS-5/2012

